

CZYNNIKI DETERMINUJĄCE POZIOM WYDATKÓW NA USŁUGI KONSUMPCYJNE W CHŁOPSKICH GOSPODARSTWACH DOMOWYCH

Alicja Irek

W Instytucie Handlu Wewnętrznego i Usług zanalizowano problem pt. „Analiza wydatków na usługi na podstawie budżetów rodzinnych” — celem którego było określenie prawidłowości występujących w spożyciu usług, głównie bytowych, w gospodarstwach domowych objętych badaniem budżetów. Analizy przeprowadzono na podstawie danych za 1975 r., oddzielnie dla podstawowych grup ekonomiczno-społecznych ludności, tj. gospodarstw pracowniczych, chłopskich, robotniczo-chłopskich oraz emerytów i rencistów.

Specyfika wydatków na usługi, polegająca na tym, że z poszczególnych rodzajów usług w ciągu roku korzysta tylko część gospodarstw domowych zdecydowała o zastosowanej metodzie badań. Posłużono się tzw. podwójną liniową funkcją prawdopodobieństwa. Omówienie tej metody, jak i szczegółowe wyniki można znaleźć we wspomnianej już wyżej pracy. Obecnie przedstawione zostaną bardziej ogólne uwagi poczynione w trakcie przeprowadzonych badań dla chłopskich gospodarstw domowych.

Analizowane w ramach tej pracy rodzaje usług należy w gospodarstwach domowych chłopskich zaliczyć do wydatków warunkowych, tj. dokonywanych z funduszu swobodnej decyzji. Fundusz swobodnej decyzji stanowi część funduszu nabywczego jednostki konsumującej lub grupy jednostek, która pozostaje po zaspokojeniu potrzeb na poziomie grupowego standardu życia. Jako kryterium podziału wydatków na dokonywane z funduszu podstawowego i z funduszu swobodnej decyzji przyjęto: wydatki realizowane przez większość gospodarstw (51⁰/₀ i więcej) finansowane z funduszu podstawowego, wydatki zaś rejestrowane przez mniejszość gospodarstw (50⁰/₀ i mniej) — z funduszu swobodnej decyzji ¹.

¹ A. Wiśniewski: Metodologia i wyniki badania funduszu swobodnej decyzji konsumentów. Roczniki IHW, 3/1976.

Grupowy standard życia chłopskich gospodarstw domowych okazał się niski skoro na przykład rozchody na zaspokojenie potrzeb w zakresie usług fryzjersko-kosmetycznych czy pralniczych należą do wydatków warunkowych (tab. 1).

Tabela 1

Częstotliwość korzystania z wybranych rodzajów usług w gospodarstwach domowych chłopskich w 1975 r.

Rodzaj usług	Udział w badanej zbiorowości gospodarstw korzystających z usług w %	Ocena parametru a
Usługi odzieżowe, włókiennicze i skórzane	39,6	0,013
Usługi budowlano-remontowe	20,1	0,012
Usługi instalacyjno-remontowe	49,8	0,006
Usługi fryzjerskie i kosmetyczne	47,6	0,010
Pranie, chemiczne czyszczenie i farbowanie	7,5	0,005
Usługi w zakresie ochrony zdrowia i opieki społecznej	35,1	0,007
Usługi związane z wyrobami przemysłu elektronicznego i teletechnicznego	21,5	0,005
Wydatki na wycieczki krajowe i zagraniczne	13,5	0,005
Naprawa sprzętu transportowego oraz różne opłaty	7,6	0,004

Źródło: obliczenia własne.

Przez częstotliwość korzystania z usług należy rozumieć udział gospodarstw rejestrujących w ciągu roku wydatki na dany cel w całej badanej zbiorowości gospodarstw.

Dla większości objętych badaniem rodzajów wydatków czynnikiem decydującym (statystycznie najistotniejszym) o poziomie prawdopodobieństwa (częstotliwości) realizacji wydatków na usługi jest wielkość dochodów. Siła oddziaływania tego czynnika w poszczególnych rodzajach wydatków jest jednak różna. W tabeli 1 podano oszacowanie parametrów a dla dochodu z liniowej funkcji regresji, wyjaśniającej poziom częstotliwości korzystania z badanych usług. Poziom jego określa bezwzględny przyrost częstotliwości w miarę wzrostu zamożności gospodarstw domowych. Na podstawie tych danych można stwierdzić, że poziom dochodów najsilniej różnicuje prawdopodobieństwo realizacji wydatków na następujące rodzaje usług: odzieżowe, włókiennicze i skórzane, remontowo-budowlane oraz fryzjersko-kosmetyczne. A więc w tych rodzajach wy-

datków na usługi, które gospodarstwa domowe chłopskie rejestrują względnie często. Natomiast niskie oceny parametru a otrzymano dla wydatków na naprawę sprzętu transportowego, wycieczki krajowe i zagraniczne, pranie chemiczne, czyszczenie i farbowanie oraz na usługi związane z wyrobami przemysłu elektronicznego i teletechnicznego.

Jednocześnie stosunkowo niskie dla całej zbiorowości gospodarstw domowych chłopskich objętych badaniem budżetów w 1975 r. częstotliwości korzystania wskazują, że potrzeby w zakresie wymienionych usług (bez względu na osiągnięty poziom dochodów) w gospodarstwach należących do tej grupy ekonomiczno-społecznej nie zostały jeszcze w pełni rozbudzone.

Na poziom prawdopodobieństwa realizacji wydatków na usługi o charakterze osobistym (tj. takie, na które każdy członek gospodarstwa przejawia zapotrzebowanie z osobna) ma również wpływ liczba osób w gospodarstwie domowym. Częstotliwość korzystania z usług osobistych rośnie w miarę wzrostu liczebności rodziny. Stwierdzenie to potwierdzają dane zawarte w tabeli 2, w której wpływ tego czynnika przedstawiono przez podanie wartości oszacowań parametrów liniowej funkcji regresji, wyjaśniającej prawdopodobieństwo realizacji wydatków na dane usługi.

Tabela 2

Wpływ liczby osób w gospodarstwie na częstotliwość korzystania z wybranych usług o charakterze osobistym

Rodzaj usług	Liczba osób w gospodarstwie domowym						
	1	2	3	4	5	6	7 i więcej
Usługi odzieżowe, włókiennicze i skórzane	0	x	0,131	0,153	0,182	0,184	0,231
Usługi fryzjerskie i kosmetyczne	0	0,241	0,277	0,375	0,282	0,456	0,272
Pranie, chemiczne czyszczenie i farbowanie	0	x	x	0,129	0,096	0,128	0,137
Usługi w zakresie ochrony zdrowia i opieki społecznej	0	0,127	0,180	0,194	0,220	0,275	0,199
Wydatki na wycieczki krajowe i zagraniczne	0	x	x	0,118	0,111	0,172	0,225

Źródło: obliczenia własne.

x — Różnice w częstotliwości korzystania z usług między tymi gospodarstwami a 1-osobowymi są przy poziomie istotności $\alpha = 0,05$ statystycznie nieistotne.

Oszacowania te określają bezwzględny przyrost częstotliwości rejestracji wydatków w danej grupie gospodarstw w porównaniu do gospodarstw 1-osobowych. Na przykład, odsetek korzystających z usług fry-

zjersko-kosmetycznych w grupie gospodarstw 2-osobowych jest o 24,1 punkta wyższy niż wśród osób samotnych.

W usługach naprawczych (motoryzacyjnych, radiowo-telewizyjnych) decydujący wpływ na prawdopodobieństwo realizacji wydatków na nie ma wyposażenie gospodarstw w odpowiedni sprzęt trwałego użytku (samochody, telewizory). Natomiast częstotliwość korzystania z usług remontowo-budowlanych w gospodarstwach domowych chłopskich w bardzo istotnym stopniu zależy od formy własności mieszkania. Gospodarstwa będące właścicielami swoich mieszkań znacznie częściej rejestrują wydatki na usługi remontowo-budowlane.

Pozostałe zmienne objaśniające: klasa miejscowości zamieszkania, płeć, wiek i poziom wykształcenia głowy gospodarstwa domowego okazały się w zasadzie (przy poziomie istotności $\alpha = 0,05$) czynnikami statystycznie nieistotnymi.

Wpływ czynników na poziom wydatków na wybrane usługi oszacowano na podstawie informacji z tych gospodarstw domowych chłopskich, które zarejestrowały w ciągu roku wydatki na określony cel. A więc z powodu niskiej częstotliwości korzystania z usług liczebność prób, na podstawie których dokonano estymacji, była stosunkowo mała. Dla modeli wydatków na usługi forma multiplikatywna lepiej odzwierciedla związki zachodzące między wielkością wydatków a wybranymi czynnikami.

W przypadku modeli wydatków główną rolę odgrywa wielkość dochodów osiąganych przez gospodarstwo domowe chłopskie. W tabeli 3 podano oszacowanie w ramach funkcji popytu na usługi współczynniki

Tabela 3

Współczynniki elastyczności wydatków na usługi względem dochodów w gospodarstwach domowych chłopskich

Rodzaj usług	1975
Usługi ogółem	1,21
Usługi odzieżowe, włókiennicze i skórzane	0,60
Usługi fryzjerskie i kosmetyczne	0,79
Pranie, chemiczne czyszczenie i farbowanie *	—
Naprawa sprzętu transportowego oraz różne opłaty	0,81

* Dla tych wydatków poziom dochodów okazał się czynnikiem statystycznie nieistotnym.

elastyczności wydatków względem dochodów. Informują one o ile średnio w 1975 r. wzrastały wydatki na dany rodzaj usług, gdy poziom dochodów gospodarstw domowych chłopskich rósł o 1%.

Przy interpretacji tych wyników należy pamiętać, że zostały one obliczone na podstawie danych z tych gospodarstw, które w ciągu roku zarejestrowały wydatki na dane usługi. Są one zatem niższe od tych, które wyestymowano by opierając się na informacjach makroekonomicznych lub na podstawie informacji z wszystkich gospodarstw domowych chłopskich objętych badaniem budżetów. Wyeliminowany bowiem został wpływ wzrostu częstotliwości korzystania z usług w miarę poprawy sytuacji materialnej ludności.

Jest rzeczą oczywistą, że posiadanie mechanicznych środków transportu w gospodarstwie musi pociągać za sobą nakłady pieniężne na ich konserwację. Dlatego też o rozmiarach wydatków na naprawę sprzętu transportowego decyduje nie poziom dochodów, lecz fakt posiadania w gospodarstwie domowym samochodu. Gospodarstwa domowe chłopskie posiadające samochód wydawały w 1975 r. 627,1% razy tyle na usługi motoryzacyjne co pozostałe gospodarstwa chłopskie.

W oddziaływaniu liczby osób w gospodarstwie na poziom wydatków na usługi można uchwycić tendencję spadku wartości wydatków przypadających na 1 osobę w miarę wzrostu liczebności rodziny. Znajduje to uzasadnienie w tym, że gospodarstwa wieloosobowe charakteryzują się na ogół niskim poziomem dochodów, który to decyduje o rozmiarach konsumpcji. W tabeli 4 przedstawiono dane, które są antylogarytmami naturalnymi parametrów dla poszczególnych grup gospodarstw w ramach klasyfikacji według liczby osób, obliczonych w trakcie estymacji zlogarytmizowanych wersji multiplikatywnych modeli wydatków na usługi w przeliczeniu na 1 osobę. Informują one jaka jest relacja średniej wartości usług przypadającej na 1 członka gospodarstwa (o danej liczbie osób) do wartości wydatków na usługi w gospodarstwach 1-osobowych.

Jak widać z informacji zawartych w tabeli 4, w obrębie analizowanej klasyfikacji gospodarstw wiele różnic w poziomie wydatków jest statystycznie nieistotnych. Jest to efektem dużych wartości standardowych błędów ocen parametrów funkcji wydatków. Wynikają one głównie ze wspomnianej już wcześniej małej liczebności prób będących podstawą analiz ekonometrycznych (analizowano tylko dane z tych gospodarstw, które korzystały z danych usług). Zwiększa się tym samym oddziaływanie czynników losowych na otrzymywane wyniki.

Być może, małe liczebności prób spowodowały, że nie udało się w zasadzie uchwycić wpływu na poziom wydatków na poszczególne rodzaje usług takich czynników jak: klasa miejscowości zamieszkania, wiek, płeć, wykształcenie głowy gospodarstwa domowego. Potwierdzałyby to fakt, że czynniki te okazały się statystycznie istotne dla modelu, w którym zmienną objaśnianą jest poziom wydatków na całość usług konsumpcyj-

Tabela 4

Wpływ liczby osób w gospodarstwie na poziom wydatków na usługi w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych chłopskich w 1975 r.

Rodzaj usług	Liczba osób w gospodarstwie domowym						
	1	2	3	4	5	6	7 i więcej
Usługi ogółem	100,0	118,3	x	x	x	x	x
Usługi odzieżowe, włókiennicze i skórzane	100,0	x	x	x	47,4	44,3	46,9
Usługi fryzjerskie i kosmetyczne	100,0	x	x	64,0	x	60,9	60,1
Pranie, chemiczne czyszczenie i farbowanie	100,0	14,2	4,9	6,0	4,7	3,7	3,1
Naprawa sprzętu transportowego oraz różne opłaty	100,0	x	x	x	x	x	x

x — Różnice w wartości usług w przeliczeniu na 1 osobę między gospodarstwami danej grupy a 1-osobowymi okazały się statystycznie nieistotne.

nych, opłacanych z dochodów osobistych ludności w gospodarstwach domowych chłopskich. Ponieważ nie ma gospodarstwa chłopskiego, które by w ogóle nie korzystało z tych usług, próba będąca podstawą estymacji była liczna. Obejmowała ona wszystkie gospodarstwa chłopskie objęte badaniem budżetów w 1975 roku.

Reasumując, otrzymane rezultaty potwierdziły wyniki innych badań społecznych, które wykazały, że czynnikiem decydującym o poziomie i strukturze wydatków jest dochód². Natomiast oddziaływanie czynników społecznych (wykształcenia, charakteru pracy itp.) przebiega w dwu płaszczyznach:

- określają one wielkość dochodów w gospodarstwie,
- różnicują dobór dóbr i usług kierowanych na zaspokojenie danej potrzeby.

² L. Beskid: Ekonomiczne i społeczne czynniki kształtowania konsumpcji. Życie Gospodarcze, 22/1976 r.

Алиция Ирек

ФАКТОРЫ ОПРЕДЕЛЯЮЩИЕ УРОВЕНЬ ИЗДЕРЖЕК
НА ПОТРЕБИТЕЛЬСКИЕ УСЛУГИ
В КРЕСТЬЯНСКОМ ДОМАШНЕМ ОБИХОДЕ

Резюме

Настоящий труд основывается на исследованиях бюджетов домашнего обихода и занимается одной из четырех исследуемых групп, в частности домашнего обихода крестьянских семей. Ввиду специфичности услуг заключающейся в том факте, что не все крестьяне регистрируют издержки на отдельные услуги, в исследовании применяли двойную линейную функцию вероятности.

В статье доказывается, что структура издержек за услуги связана с дифференциацией крестьянских домашних обиходов по отношению к некоторым признакам, таким как размеры домашнего обихода, возраст, пол и образование главы дома, площадь хозяйства, оснащение постоянными сооружениями и уровень доходов. Однако, различной является сила воздействия отдельных факторов на величину издержек за выбранные виды услуг, что подчеркивается в статье.

Alicja Irek

FACTORS DETERMINING THE LEVEL OF EXPENSES
FOR CONSUMPTION SERVICES IN PEASANTS' HOUSEHOLDS

Summary

The present work based on investigations of household budgets concerns one of four groups under study, namely of peasants' households. In view of the specificity of services, the expenses for which are recorded only by a part of peasants' households, the double linear probability function was applied.

The work proves that the structure of expenses is connected with the differentiation of peasants' households with regard to some features, such as household size, age, sex and education of the household's head, farm size, outfit in fixed implements and structures and income level. However, different is the influence degree of particular factors affecting the magnitude of expenses for chosen service kinds, what is stressed in the paper.